

PROGRAM - VERKKOMMENTARER

Gageego 18 November kl 18.00

GAGEEGO!

Den tyska efterkrigsmodernismens musik vilar i mångt och mycket på två tunga pelare: å ena sidan Helmut Lachenmanns kärva, historiska blick eller Karlheinz Stockhausens – med åren – tilltagande kosmiska klanger. I kvällens program hör vi deras musik och blir varse hur de ger eko i flera led – från Billones rituella utbrott till Simone Movios hyperprecisa toner.

Pierluigi Billone Mani. Matta 20'

Karlheinz Stockhausen Harmonien ur Klang 15'

Brigitta Muntendorf Shivers on Speed 10'

PAUS

Simone Movio Di fragili incanti 14'

Helmut Lachenmann Guero 5'

Esaias Järnegård Isola 19'

Pierluigi Billone (f. 1960)

Mani. Matta (2008) för slagverk

I Pierluigi Billones musik är kroppen ett med ljudet. Ljudet ett med rummet, rummet ett med existensen. Allt är en del av en helhet, som inte kan (bör separeras). I sviten *Mani* (i vilken det förutom Mani. Matta ingår fyra andra soloverk samt en stråkkrio) är det i synnerhet händerna (*Mani*) som hamnar i fokus, men de gör det som en symbol, en tänkande, aktiv symbol för den helhet som kropp och instrument utgör. Den franska filosofen Simone Weil talade om omöjligheten att ha en idé om en form, utan idén om rörelse; ett öga, en hand – pennan eller tankens fantasi är alla del i en rörelse där relationen dem emellan är det som ger de identitet. Och händerna, är det magiska som musikern (eller för den delen konstnären överhuvudtaget), använder för att bringa det ordlösa in i världen.

I *Mani. Matta* möts vi av en lågt mumlande marimba, utökad med träblock, *logdrums* (slags rektangulära trätrummor) och på musikerns bröst hänger en kinesisk gong. Klangerna spänns genom en uppsjö klubbor och händer som far, närmast koreografiskt, över (och under) instrumenten. I Tibet anses det mest heliga av instrument vara *lung dril* – ett vindspel, som format av människan fås till ljud genom vinden och därigenom manifesterar det gudomliga. Billones partitur är ibland som ett sådant vindspel. Varje ögonblick handlar så starkt om relationen mellan musiker kropp och instrument kropp, där den rituella formen tvingar fram ett lyssnande bortom det sinnliga.

Karlheinz Stockhausen (1928-2007)

Harmonien ur Klang (2006) för basklarinett

Karlheinz Stockhausen lämnade jordelivet 2007. Ett av hans sista större verk var sviten *Klang*. En serie av 24 verk som skulle representera varje timme av dygnets 24, men som även omfattar, för respektive del, återspeglningar av en intrikat färglära. Överhuvudtaget är sviten *Klang* typisk för Stockhausens sista decennier av musik som i sak grundar sig i en närmast kosmisk, andlig dimension. Titeln *Klang*, som kan översättas med just klang på svenska eller ljud är för Stockhausen en bild av ljudet som en

översinnlig närvaro. Det inre örat, det mystiska ljudet(n) som rör sig bortom vad vårt medvetande kan verbalisera eller ens intellektuellt greppa.

Vid sin död återstod tre av timmarna. I kvällens konsert får vi ta del av ett utsnitt ur den femte timmen, *Harmonien*. Harmonien som är namnet på den åttonde timmen består av tre solodelar för basklarinett, flöjt och trumpet. Harmonien skrevs till den ena av hans fruar, Susanne Stephens, den för flöjt till hans andra fru Kathinka Pasveer (Stockhausens familjeliv är ett eget kapitel. Tillvaron hans var kanske bättre att likna vid ett kollektiv, där fruar, musiker och barn levde i en symbios knuten till förverkligandet av Stockhausens visioner. Än idag leder fruarna Susanne och Katinka Stockhausens mission med aldrig sinande övertygelse) och trumpetdelen till Marco Blaauw.

Brigitta Muntendorf (f 1982)

Shivers on Speed (2013) för basflöjt, basklarinett, violin, cello och piano

Brigitta Muntendorfs musik utforskar ett flertal musikaliska gränsland, inte minst hennes fascination för teatertraditionens experimenterade arbetssätt har kommit att influera hennes konst i allt högre grad. En konsekvens är att hennes musik inte sällan gör mer än att bara arbeta med *ljud*, istället är hennes konst grundad i en övertygelse om musiken (och konstens) vikt i att spegla samhället i både metod och ambition. Om kvällens *Shivers on speed* skriver hon följande: "Varje ljud och *oljud* inkluderar en tanke och en sensibilitet som vi kan finna i rummet, resonansen och inom oss. Jean Luc Nancy beskriver detta som en länk till erfarenheter och associationer: som något som "triggar igång" alla de bilder och känslor som vi reagerar med [...] Den musikaliska utvecklingen i verket är kopplade till ambitionen att representera detta fenomen i musiken. *Shivering*: Oavsett vilket ljud vi har i åtanke så beskriver ljudet ett fysiskt och psykologiskt ögonblick av osäkerhet av sin egen svårkontrollerade ljudstruktur. Tremolerande fingrar, stråkar och andning kombineras med ljud av en insisterande struktur som leder till ett collage med ett snarast absurt spel med ljud"

Simone Movio (f 1979)

Di fragili incanti (2006) för flöjt, klarinett, piano, violin och cello

Relationen mellan det som döljer och avtäcker spelar en central roll i Simone Movios musik. Den är samtidigt en hud och ett skal, en insida och ett yttre, i vilken vi finner lager av noggrant utmejslade ytor, som överlappar klingande texturer av det mest ömsinta slag och omges av ett nätverk av upprepade musikaliska celler kring en namnlös oartikulerad kärna.

Det är en beskrivning som fångar *Di fragili incanti*. Musiken är flerskiktad, varje lager täcker ett annat och samtidigt samverkar de, som essentiella delar av en helhet. Att lyssna till Movios musik är att bli en kontemplerande lyssnare som medverkar i en slags initieringsrit som sakta avtäcker musikens essens. Just kontemplation speglar Movios önskan om lyssnaren i lika hög grad som den egna relationen till komponerandet. Verken är också från dess skapare utmejslade från en meditativ närvaro omgiven av en dold struktur i vilken en mystisk, andlig kärna fungerar som oartikulerad botten. Vad den betyder, vad den är fångas inte i ord, utan i uppmärksamhet, men samtidigt vilsam närvaro av örat i både en yttre (hur klangerna tar plats i rummet) och inre (hur de får oss att *sväva* mot transcendensen).

Helmut Lachenmann (f 1935)

Guero (1969) för piano

Guero utgör samman med cellosolot *Pression* och klarinettsolot *Dal niente* en triptyk där Helmut Lachenmanns signum i att undersöka instrumenten och dess hanterande utifrån ett fenomenologiskt perspektiv kom att definieras. Det är en slags motsvarighet - inom ramen för den akustiska musiken - till Pierre Schaeffers elektroniska *Musique concrète*. I Schaeffers gärning ingick att behandla ljuden

genom att avidentifiera dem. Få de att lyssnas på som ljud-i-sig, snarare än associerade till dess ursprung. Något som i sin mest basala form åstadkoms genom att klippa bort anslaget av ljudet.

I Lachenmanns gärning blev instrumenten undersökta i liknande banor, som hos Schaeffer. Instrumentkroppen blev en laborationsplats för nya ljud fränkopplade det vi normalt associerar de till. I *Guero* är startpunkten nageln som dras över de vita tangenterna. Ljudet under lupp är alltså inte klangen som produceras av hammare mot sträng, utan just en *guero- liknande* (*guero* är det sydamerikanska namnet på det instrument vi i musikundervisningen känner till som *gurka*) perkussivt glissando. Utifrån denna pockande gest byggs sakta en helt ny ljudvärld, som rör sig från tangenternas omdefinierade tillvaro till pianosträngarna, bildande – kan man säga – sex nya ”tangentytor” skilda, på alla sätt och vis, från det vi vanligen förknippar med *piano*.

Esaias Järnegard (f 1983)

Isola (2017) för flöjt, klarinett, violin, viola och cello

Isola är slutpunkten på en svit som inleddes med violin och ensembleverket *Pharos* som jag skrev till Gageego 2014. I *Isola* kommer de olika delarnas material samman i nya konstellationer. *Isola*, ö, på italienska utgör en metafor för komponerandet; hur jag – i mina mest romantiserade stunder – föreställt mig själv i en sliten eka, i kamp med en nyckfull vind, roende kring i en skärgård. På alla omgivande öar klingar de olika instrumenten och mitt öra vänds än hit, än dit för att sedan med pennan fånga klangerna där instrumentens röster möts.